Poliisiylijohtaja Seppo Kolehmainen

01.06.2021 POL-2021-61680

Jakelun mukaan

Poliisihallituksen lausunto valtioneuvoston selonteosta VNS 4/2021 vp

1 Asia

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan hallinto- ja turvallisuusjaosto on pyytänyt Poliisihallitusta kuultavaksi, sekä kirjallista lausuntoa valtioneuvoston selonteosta VNS 4/2021 vp. Erikseen teemaksi on yksilöity poliisitoimi ja pyydetty arvioimaan omaa sektoria koskevia selonteon linjauksia ja erityisesti asetetun tavoitetilan edellyttämiä resursseja.

2 Lausunto

2.1 Yleistä

Poliisihallitus pitää selontekoa laadukkaana, tasapainoisena ja realistisena kokonaisuutena. Perusteluiden analyysit ovat kestäviä ja kuvaavat hyvin Suomen sisäisen turvallisuuden tilaa ja sen haasteita voimakkaasti muuttuneessa turvallisuusympäristössä, jota viimeksi pandemia on ennakoimattomalla tavalla ravistellut. Selonteko huomioi perusteellisesti myös Suomeen kohdistuvat globaalit muutosvoimat, jotka pitävät sisäisen turvallisuuden jatkuvassa liikkeessä. Uudet uhat haastavat, samalla kun vanhat uhat pysyvät, mutta muuttuvat yhä monipolvisemmiksi. Viranomaisten ajan vaatimuksiin kiinnittyvän osaamisen, välineistön, lainsäädännön ja resurssin merkitys korostuu voimakkaammin kuin vuosikymmeniin.

Selonteko asettaa poliisitoimelle tavoitteita, jotka sopivat hyvin yhteen poliisin vuonna 2020 käyttöönottaman uuden strategian kanssa. Poliisin strategian valmistelussa on huomioitu toimintaympäristön, valtioneuvoston aiempien periaatepäätöksien, pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman sekä sisäministeriön konsernistrategian muodostama kokonaisuus. Strategiassa määritellään poliisin toiminnan suuntaviivat vuoteen 2024 saakka. Sisäisen turvallisuuden selonteko tukee ja luo uutta systemaattista selkänojaa poliisin oman strategian täytäntöönpanoon.

Selonteossa on otettu huomioon myös edelliseen sisäisen turvallisuuden selontekoon liittyviä eduskunnan kannanottoja. Tältä osin Poliisihallitus korostaa hallintovaliokunnan antamaa mietintöä HaVM 5/2017. Mietintö on edelleen realistinen kuvaus poliisin toimintaympäristön tilasta, muutoksesta ja jännitteistä sekä odotusten ja resurssien epäsuhdasta. Hallintovaliokunta

on edellyttänyt, että poliisin henkilöstöresurssitaso palautetaan taloudellisen tilanteen parantuessa asteittain ensi vuosikymmenen puoleen väliin (eli n. v. 2025) mennessä vuoden 2010 tasolle 7.850 henkilötyövuoteen ja tapahtuneen suorituskyvyn laskun sijasta poliisin suorituskyky nousee kattavasti, kansalaisten turvallisuus paranee, sekä hallintovaliokunnan huomioimat epäkohdat korjataan tehokkaasti.

Hallintovaliokunnan lausuman täytäntöönpanon realisoituminen on välttämätöntä, jotta sisäisen turvallisuuden uuden selonteon päämäärä – Suomi on maailman turvallisin maa – saavutetaan vuonna 2030, ja matka sitä kohden on jo aiempina vuosina kestävä.

Selonteossa on hyvin kuvattu, että vahva kokemus turvallisuudesta suojaa yhteiskuntaa myös uudenlaisilta turvallisuusuhilta. Kysymys onkin mitä suurimmassa määrin turvallisuuden tunteesta ja turvallisuuden kokemuksesta, joka muodostuu muun muassa siitä, että Suomi säilyy maailman vakaimpana, vapaimpana ja parhaiten ihmisten perusoikeuksia suojelevana maana, jossa on hyvä hallinto ja riippumaton oikeuslaitos. Poliisin rooli keskeisenä yhteiskunnan luottamusta ylläpitävänä instituutiona on tärkeänä pilarina tämän kokonaisuuden ylläpitämisessä.

Sisäisen turvallisuuden toimivuus, ennustettavuus ja vakaus ovat avainasemassa muun muassa pohdittaessa investoidaanko Suomeen. Turvallisuuden kokemuksella on siten myös taloudellista merkitystä. Poliisin tavoitettavuutta, helppoa lähestyttävyyttä sekä näkyvää läsnäoloa voidaan pitää yhtenä turvallisuuden kokemuksen kulmakivistä. Poliisi turvaa jokaisen arjen ja haluaa olla rakentamassa kaikille parempaa Suomea.

Ennaltaehkäisy keskeisenä tavoitteena

Haasteena on, että poliisin tulisi olosuhteiden muutosten myötä kyetä aiempaa enemmän ennakoimaan ja varautumaan tulevaan. Selonteon mukaan Suomen sisäisen turvallisuuden politiikka perustuu ensisijaisesti juuri ennaltaehkäisyyn ja viranomaisten toiminnan painopistettä siirretään yhä voimakkaammin reaktiivisista palveluista ennalta ehkäisyyn ja varhaiseen tukeen. Tämä on tärkeä päämäärä; juurisyihin puuttuminen ja huonon kierteen katkaiseminen tulee olla kaikkien yhteinen tavoite. Tavoite on myös hyvin linjassa poliisin tietojohtoisuuteen, analyysiin ja ennakointiin rakentuvan johtamisjärjestelmän kanssa. Ennalta estävyys on myös poliisin oma strateginen tavoite ja keskeinen onnistumisen ajuri.

Ennalta estävyys on kuitenkin haastavasti mitattava useista palasista rakentuva tavoite. Sen eteen on tehty valtavasti töitä ja poliisilla on jo käytössä muun muassa lähipoliisitoimintaa, ankkuritoimintaa, MARAK-, POR- ja HAH-toimintaa. Ennalta estämisessä keskeistä on laaja-alainen yhteistyö viranomais- ja yksityissektorin sekä yhdistysten ja muun kolmannen sektorin välillä. Toiminnan painopiste tulee kohdistaa erityisesti siihen joukkoon, joka on vaarassa pudota yhteiskunnan ulkopuolelle. Varsinaisen ennalta estävän työn ohella poliisin ajanmukainen välineistö, viestintä, tietojärjestelmät ja näkyvyys sekä vastekyky niin kentällä kuin tutkinnassa luovat ennalta estävyyttä ja rakentavat osaltaan poliisin keskeisintä strategista pääomaa, luottamusta.

Toisaalta on realistisesti korostettava, että vaikka proaktiivisuus on tärkeää, ei reaktiivisesta poliisitoiminnasta tulla koskaan pääsemään. Reaktiivisuus on lopulta poliisin ydintehtävä. Poliisin tulee kyetä antamaan turvallisuuspalveluita, kun hätä on suurin – kaikkina aikoina ja koko Suomessa.

Reaktiivisesta toiminnasta esimerkkinä mainitaan, että poliisi tutkii nykyisillä vajaan 7.450 poliisin voimavaroilla ja muun asiantuntijahenkilöstönsä tuella vuosittain yli 800.000 rikosta, myöntää 1,2 miljoonaa maksullista lupaa ja ajaa yli 1,1 miljoonaa hälytystehtävää. Väkilukuun suhteutettuna Euroopan pienimmillä resursseilla.

Poliisin painopisteinä ovat uusien uhkien torjunta, sekä ydintehtävinä kiireellisten hälytystehtävien ja vakavimpien rikosasioiden hoito. Lisäksi resurssia kohdennetaan erityisiin poliittisesti määriteltyihin painopistealueisiin. Koska nykyisessä resurssitilanteessa kaikkeen ei voida venyä, on olosuhde pakottanut joustamaan muun muassa juuri ennalta estävyydestä, välttämättömästäkin ennakointia tukevasta kehittämistoiminnasta, sekä erityisesti niin sanottujen massarikosten tutkinnasta. Samalla toimitilat rapistuvat ja henkilöstö väsyy.

Poliisi tarvitsee lisää ihmisiä ja teknologiaa ongelmien etupuolelle: analyysikykyä, piilorikollisuuden paljastamista, toimivia tietojärjestelmiä, digitalisaation ja automatisaation kehittyneitä ratkaisuja, sujuvaa tiedonkulkua eri viranomaisten välillä, sekä ennalta estävää työtä erityisesti lasten, nuorten ja syrjäytymisvaarassa olevien tukena.

2.2 Resursseista yleistä

Poliisien määrä kasvoi viime vuonna lähes sadalla henkilötyövuodella. Lisäresursseja on kohdennettu muun muassa ihmiskaupan ja verkossa tapahtuvien rikosten torjuntaan ja tutkintaan sekä toimintavalmiusaikojen parantamiseen harvaan asutuilla alueilla (jälj. *harva-alue*).

Poliisi ja sisäministeriö ovat jo pitkään tuoneet esiin tarpeen varautua tulevaan ja budjettivalmisteluissa on toistuvasti esitetty lisätarpeita. Samaan aikaan tulosraporteissa on todettu, että suomalainen poliisi tekee eurooppalaisittain erinomaista tulosta, väkilukuun suhteutettuna pienimmällä resurssilla.

Viestit on saatettu kokea ristiriitaisiksi, vaikka siitä ei ole kysymys. Poliisi selviää juuri ja juuri, mutta venymisestä ei voi tulla pysyvä tila. Tulevaisuuden tuloskyky edellyttää lisäpanostuksia.

Poliisi pitää erittäin tärkeänä koko Suomen turvallisuuden kannalta selonteon lopussa selväsanaisesti todettua seikkaa, eli että poliisin riittävä läsnäolo ja hälytysvaste kaikkialla Suomessa on turvattava niin normaalioloissa kuin häiriötilanteissa, sekä turvattava ennalta ehkäisevän painopisteen vahvistaminen sekä kyky torjua myös lievempiä rikoksia. Mainitut asiat ovat juuri niitä, joista poliisi on joutunut nykyisessä taloustilanteessa tinkimään. Ei ole realistista odottaa, että esimerkiksi lievempiin rikoksiin voitaisiin nykyrahoituksella osoittaa juuri enempää voimavaroja – ydintehtävät on hoidettava priorisoidusti.

Selonteossa tämä haaste on huomioitu toteamalla, että tavoitteeseen pääseminen ”tarkoittaisi arviolta 8200 poliisia vuonna 2030, mikä olisi saavutettavissa ilman merkittäviä lisäinvestointeja poliisikoulutusjärjestelmään.”

Selonteossa määritetään sisäisen turvallisuuden tavoitteet ja kehittämissuunta alkaneelle vuosikymmenelle eduskunnan edellyttämällä tavalla. On välttämätöntä, että pistemäisen vuosittaisilla lisätalousarvioilla viipaleittain rakennettavan budjetoinnin sijaan luodaan sitovat takeet poliisin resurssien ja suorituskyvyn ylläpitoon toiminnan ja talouden suunnittelemisen mahdollistamiseksi. Poliisin rahoituspohja tulee asettaa tasolle, jolla kyetään toteuttamaan pitkänaikavälin henkilöstösuunnittelulla asteittainen resurssin nosto. Selonteossa mainittu tavoite on se kestävä minimitaso, johon tulisi tulevaisuudessa päästä.

Valitettavasti Suomen julkistalouden tilassa ja poliisille osoitetuilla, hallituksen kehyspäätöksen mukaisilla määrärahoilla selonteon tavoite maailman turvallisimmasta maasta ei näytä mahdolliselta eikä realistiselta pyrkimykseltä tulevina vuosina. Vuodesta 2022 eteenpäin poliisin rahoitustilanne on hyvin vaikea.

Nykyisellä kehystasolla oltaisiin kehyskauden lopussa jo alle vuoden 2020 tason ja poliisien määrä olisi vuosina 2022–2025 enää noin 7.050. Hallituksen määrittämän kehystason suunta huolestuttaa, ja poliisi joutuu käynnistämään toiminnan ja talouden sopeuttamissuunnittelun. Kysymys on myös siitä, mitä seuraa, jos määrärahataso jää lähelle nykytasoa. Vaihtoehtoja kartoitetaan laajasti, jotta poliisi olisi syksyllä valmis johtopäätöksiin ja tarvittaviin toimenpiteisiin. Poliisi pyrkii siihen, ettei irtisanomisiin mennä, mutta tarvittava säästö on niin suuri, että myös htv-säästöjä (määräaikaisuudet, eläköityvät) on löydyttävä.

On huomattavaa, että poliisi on olemassa ihmisiä ja yhteistä turvallisuuttamme varten. Poliisi kantaa aidosti huolta siitä, että nykyisellä hallituskaudella aikaansaatu poliisin määrän positiivinen kehitys nyt katkeaa ja samalla poliisin maailmanennätysluokkaa oleva luottamus vaarantuisi siksi, ettei se enää suoriutuisi tehtävistään.

2.3 Erityiset huomiot selonteon kirjauksista ja asetetun tavoitetilan resursseista

Alla esitetään nostoja muutamista poliisin kannalta keskeisistä selonteon osioista.

Jakso 2. Päämääränä kaikkien turvallisuus

Perus- ja ihmisoikeudet sekä luottamus

Kohdissa 2.5 ja 2.6 kuvataan, että sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden toimien keskeisenä tavoitteena on perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen. Viranomaisten luottamuksen perusteet on kuvattu kestävästi ja todettu, että sisäinen turvallisuus rakentaa osaltaan yhteiskuntarahaa.

Poliisin ydinarvona on, että se kohtelee aina ja kaikissa tilanteissa asiakkaitaan yhdenvertaisesti, oikeudenmukaisesti ja objektiivisesti. Perus- ja ihmisoikeudet läpileikkaavat poliisin toimintaa ja ovat luonteva osa suomalaista viranomaiskulttuuria.

Poliisi näkee sisäisen turvallisuuden toimijat keskeisinä yhteiskuntarauhan varmistajina; toimiva sisäinen turvallisuus ylläpitää vakautta ja järjestystä. Yhteiskuntarauhaan liittyy samalla luottamus viranomaisiin, jota rakennetaan joka päivä arjen kohtaamisissa uudestaan. Poliisiin luottaa viimeisimmän poliisibarometrin mukaan 91 % ihmisistä. Lisäksi poliisi valittiin vuonna 2020 Elinkeinoelämän valtuuskunnan tutkimuksessa luotetuimmaksi instituutioksi ja tuoreen selvityksen mukaan myös keskeisten sidosryhmien edustajista 97 prosenttia arvioi poliisin maineen erittäin tai jokseenkin hyväksi. Valtioneuvoston kanslian teettämässä kansalaispulssissa poliisi on koko koronaepidemian ajan ollut luotetuimpia yhteiskunnan instansseja.

Luottamusta sekä tukea poliisi ja kaikki sisäisen turvallisuuden toimijat juuri nyt tarvitsevat.

Jakso 3. Arjen turvallisuus kuuluu kaikille

Jaksossa on kuvattu useita keskeisiä turvallisuuden haasteita ja eriarvoistumis- sekä syrjäytymiskehitystä.

Poliisi pitää syrjäytymistä ehkä merkittävimpänä kansallisena haasteena, joka vaikuttaa välillisesti ja suoraan myös sisäiseen turvallisuuteen. Suomella ei ole varaa tiputtaa ketään kelkasta ja yhteiskunnan tulee löytää lääkkeitä erityisesti moniongelmaisten nuoret tilanteeseen. Kyse on mitä suuremmassa määrin yhteistyöstä; ongelmien tunnistamisen jälkeen ne tulee myös tunnustaa ja toimia. Selonteko luo tälle hyvän pohjan. Huomattavaa on, että koronapandemia on entisestään haastanut olosuhdetta ja ylisukupolvinen huono-osaisuus näkyy.

Kohdissa 3.1.9-3.1.10 on nostettu esille polarisaatiokehitys ja demokratiaa haastavat hybridi- ja informaatiovaikuttaminen sekä maalittaminen. Nämä ovat aikamme uusia ilmiöitä ja vitsauksia, joiden seurannan Poliisihallitus aloitti keskitetysti vuonna 2016 perustetun epäsymmetristen uhkien varautumis- ja tilannekuvafoorumin kautta. Poliisihallituksella on hyvä näkymä poliisin omaan kenttätoimintaan. Poliisihallitus on tältä pohjalta muun muassa tehnyt yhteistyössä valtakunnansyyttäjäviraston ja kaikkien käräjäoikeuksien laamannien kanssa lainsäädäntöesityksen maalittamisen kriminalisoinniksi vuonna 2019. Samana vuonna toteutetussa poliisin sisäisessä kyselyssä vastaajista kolmannes oli kohdannut maalittamista ja näistä 18 % harkinnut sen vuoksi alanvaihtoa. Poliiseista lähes 90 % kokee maalittamisen ongelmaksi. Lainsäädännön kehittäminen on välttämätöntä maalittamisen ja muiden uusien ilmiöiden hallinnan sekä oikeusvaltion toiminnan takaamiseksi.

Kohdassa 3.1.12 kuvataan viranomaisten työssään kohtaaman väkivallan kasvua lyhyesti. Kohta olisi voinut ansaita laajemmankin osuuden, sillä työhyvinvointi ja turvallisuus kuuluvat kaikille, myös muiden turvallisuuden varmistajille. Poliisi kohtaa työssään päivittäin turvallisuusuhkaa, jonka määrä on kasvussa. Poliisi ei voi valita asiakkaitaan ja joutuu menemään sinne,

minne muut eivät enää voi. Siksi välineistö, osaaminen ja resurssit tulee olla ajanmukaisia ja poliisille taata riittävä omasuoja kaikissa tilanteissa. Tämä edellyttää jatkuvaa päivittämistyötä, joka on haastavaa nykyisessä taloustilanteessa.

Vakava rikollisuus kasaantuu pienelle joukolle ja kansainvälistyy

Kohdassa 3.3 on todettu, että vuonna 2020 ilmi tulleen rikollisuuden määrään ja laatuun vaikuttivat muun muassa vuoden aikana muuttunut liikennerikoksia koskeva lainsäädäntö sekä koronaviruspandemia. Rikollisuuden määrä on ollut laskusuuntainen Suomessa 30 vuotta niin viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden kuin uhritutkimuksin selvitettävän kokonaisrikollisuuden osalta.

Tältä osin todetaan, että vaikka rikosten määrä on viime vuosikymmeninä ollut laskussa, on rikosten luonne muuttunut yhä monimutkaisemmaksi ja niiden selvittäminen vaatii yhä enemmän resursseja, keinoja ja osaamista.

Lisäksi voimaan tulleet säädösuudistukset (esim. tie- ja vesiliikennelakien sekä ajoneuvolain kokonaisuudistukset) ja hallinnollisten sanktioiden käyttöönotto, ovat muuttaneet kokonaisrikollisuuden määrää. Kuitenkaan liikennerikosten perusteena olevat teot ja siten poliisin käsittelemien asioiden määrät eivät ole vähentyneet lainkaan. Poliisilla on rikosten ohella selvitettävänään saman verran hallintoasioita. Erilaisten liikenneasioiden arviointi moitittavuudeltaan vähäiseksi ja ajatus sanktiovastuusta selviämisestä virhemaksun maksamisella sekä ajokieltoseuraamuksen rajaaminen vain vakavampiin tekoihin, voi jatkossa tosiasiassa lisätä poliisin käsittelemien hallintoasioiden määrää.

Rikosten monimuotoisuuden ja koronavaikutusten osalta todetaan, että esimerkiksi poliisin tietoon tulleiden tietoverkkoa hyväksikäyttäen tehtyjen petosten määrä on kasvanut voimakkaasti. Vuonna 2020 tietoverkkoavusteisten petosten määrä nousi yli 20 %:lla ja törkeiden tietoverkkoavusteisten petosten määrä miltei kaksinkertaistui. Lisäksi tietomurtojen määrä kasvoi 37 %. Vastaamon rikoskokonaisuus on mittaluokassaan Suomessa ennennäkemätön. Se on sitonut ja tulee jatkossakin sitomaan merkittävissä määrin rikostorjunnan resursseja. Tapaus osoitti hyvin millaisten haasteiden edessä suomalainen yhteiskunta ja poliisi sen osana tänä päivänä ovat.

On todennäköistä, että lähivuosina suurin osa suomalaista on joutunut tietoverkkorikoksen, tietoverkkoavusteisen rikoksen tai niiden yrityksen kohteeksi. Tietoverkkojen käyttö nivoutuu lähes kaikkiin rikostyyppeihin.

Tästä huolimatta verkkorikollisuuden torjuntaan ei ole riittävästi resursseja. Tilanne on huolestuttava; tarpeena olisi löytää ratkaisuja lisätä osaavaa henkilöstöä, kehittää voimakkaasti nykyisen henkilöstön osaamista sekä panostaa työvälineisiin, ohjelmistoihin, laitteisiin ja teknologisiin ratkaisuihin.

On merkillepantavaa, että tietoverkkorikollisuudessa on kyse uudesta rikoksentekomahdollisuudesta. Samaan aikaan rikollisuuden siirtyminen enene-

vässä määrin tietoverkkoihin ei siis vähennä tai poista perinteisempää rikollisuutta. Poliisin tehtäväkenttä kasvaa, kun vanhan päälle tulee jatkuvasti uutta.

Rikosten määrän kehitystä arvioitaessa on huomioitava myös poliisin mahdollisuudet paljastaa rikollisuutta. Esimerkiksi huumausaineiden käyttö sekä niihin liittyvä rikollisuus on merkittävästi lisääntynyt. Silti vain osa tästä tulee poliisin tietoon – piilorikollisuuden osuus on merkittävä. Tosiallisesti paljastavan toiminnan edellytykset ovat heikentyneet rikostorjunnan resurssien rajallisuuden seurauksena.

Poliisin rikostorjunnan resursseja on lisätty pistemäisesti *ja usein määräaikaisesti* muun muassa ennalta estävää toimintaa, tietoverkkorikollisuutta ja viimeisimpänä ihmiskaupparikollisuutta koskien. Samanaikaisesti erityisesti päivittäisrikostutkintaa on jouduttu sopeuttamaan; jäljelle jäävien työmäärä on lisääntynyt ja kuormitus kasvanut merkittävästi. Juttumäärät suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin ovat selvässä epäsuhdassa. Tällä on suora vaikutus työn tehokkuuteen, työhyvinvointiin ja poliisin ylipäiseen kykyyn vastata arjen massarikollisuuteen.

Järjestäytynyt rikollisuus

Kohdassa 3.3.8 mainittuun järjestäytynyttä rikollisuutta koskevaan osioon todetaan, että järjestäytynyt ulkomaalaistaustainen ja ulkomailta johdettu rikollisuus näyttäytyy Suomessa entistä vahvempana. Erityisesti pääkaupunkiseudulle on aivan viime vuosian tullut useita uusia ulkomaalaisia järjestäytyneitä rikollisorganisaatiota erityisesti Balkanin ja Itä-Euroopan alueelta. Ulkomaalaisille ryhmille ominaista on aseistautuminen ja väkivallan käyttö sekä viranomaisvastaisuus. Suomessa on havaittavissa myös samankaltaista katujengityyppistä rikollista toimintaa kuin Ruotsissa ja Tanskassa. Europolin vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden uhka-arviossa (Main Reports | Europol, europa.eu) esitetyt keskeiset rikollisuuden ilmiöt näyttäytyvät selvästi myös Suomessa.

Järjestäytyneen rikollisuuden hallinnollinen torjunta edellyttää tiivistä moniviranomaisyhteistyötä ja viranomaisten oma-aloitteisen tiedonvaihdon tehostamista myös yksityisen sektorin kanssa. Nuorten alkavan rikoskierteen katkaiseminen on avainroolissa estettäessä katujengien syntyminen. Tämä edellyttää panostuksia niin ennalta estävään toimintaan kuin eri EXIT-toimintojen pysyvää resursointia.

Järjestäytynyt rikollisuus vaikuttaa myös tietoverkoissa. Näin ollen esimerkiksi tietoverkoissa tapahtuvan huumausainekaupan ja muun vakavan rikollisuuden tehokas torjunta edellyttää resursointia sekä esitutkintaviranomaisten mahdollisuuksia tietoverkoissa toteutettavaan tekniseen valvontaan.

Ihmiskauppatorjunta

Kohdassa 3.3.9 on kuvattu Suomessa vaikuttavaa ihmiskauppaa ja kohdassa 5.7.4 linjattu, että yksilöön kohdistuvista rikoksista esimerkiksi ihmiskaupan paljastamisen ja selvittämisen voimavaroja vahvistetaan.

Poliisi on kirjannut viimeisten viiden vuoden aikana vuodessa keskimäärin 64 rikosilmoitusta ihmiskaupasta ja kuusi törkeästä ihmiskaupasta. Työvoiman hyväksikäyttöön erityisesti ravintola-, siivous- ja rakennusaloilla sekä maataloudessa liittyvää ihmiskauppaa tunnistetaan Suomessa eniten. Työperäinen ihmiskauppa ja hyväksikäyttö linkittyvät tiiviisti harmaaseen talouteen ja talousrikollisuuteen.

Poliisin ihmiskaupparikollisuuden torjunnan ja tutkinnan resursointia vahvistettiin *määräaikaisesti v. 2021*. Lisäresursointi on mahdollistanut valtakunnallisen ihmiskaupparikostutkintaryhmän perustamisen Helsingin poliisilaitokseen ja erillistoiminnon muodostamisen Keskusrikospoliisiin. Ihmiskaupparikollisuuteen liittyvää osaamista on myös voitu kehittää ja perustaa valtakunnallisen tutkijaverkosto, jossa on edustus jokaisesta poliisilaitoksesta. Vaikuttavat torjuntatoimet edellyttäisivät kuitenkin resursoinnin pitkäjänteisyyttä ja pysyvyyttä.

Rikosasioiden käsittelyn nopeuttaminen

Kohdassa 5.7.3 on todettu, että rikosasioiden käsittelyä nopeutetaan varmistamalla parempi yhteistyö syyttäjän ja poliisien kesken.

Tältä osin korostetaan, että rikosprosessiketjun läpivirtauksen nopeuttamiseksi ja vaikuttavuuden lisäämiseksi on jo tehty lukuisia kehittämistoimenpiteitä ja virtaviivaistettu prosesseja. Prosessin nopeuttamiseksi keskeisintä on poliisin esikäsittely-yksiköiden toiminnan riittävä resursointi, jolloin yksinkertaiset ja selvät jutut voidaan käsitellä yhdellä kosketuksella samalla kertaa.

Mikäli esikäsittelytoimintoja ei voida resursoida riittävällä tavalla ja jutut joudutaan hoitamaan normaalissa tutkinnassa pitkäkestoisten juttujen ohessa, heijastuu tilanne myös myöhempään syyteharkintaan ja rikosprosessin kokonaiskestoon. Toimiva syyttäjäyhteistyö on avainasemassa esitutkinnan tehostamisessa, mutta syyttäjäyhteistyöstä ei saada merkittäviä hyötyjä, jos tutkinnan perusresurssi on riittämätön.

Verkossa tapahtuvien rikosten määrän kasvu ja tutkinnan monimuotoistuminen vaikuttavat siihen, että tutkinta-ajat ovat kasvaneet ja kasvanevat tulevaisuudessakin viranomaisyhteistyön tehostamisesta huolimatta.

Suppean esitutkinnan soveltamisalaan kuuluvien rikosten käsittelyä on alettu tehostaa, muttei vielä riittävästi. Kysymys on osin henkilöstön koulutukseen liittyvistä asioista (miten ja missä laajuudessa esitutkinta tarvitsee suorittaa ja mikä on yksinkertaisessa ja selvässä rikosasiassa riittävä näyttö), mutta myös hyvin paljon ICT-kehitykseen liittyvistä seikoista. Poliisilla ei ole vielä sellaista teknistä toteutustapaa, jossa suppea esitutkinta voitaisiin kenttäolosuhteissa tehdä yksinkertaisesti ja nopeasti kerralla valmiiksi.

Toimitilat

Kohdassa 3.6.1 on todettu osuvasti, että turvallisuusviranomaisten tehtäväkenttä on viimeisen viiden vuoden aikana pysyvästi monimutkaistunut ja

laajentunut – samalla osaamisen vaatimustaso on moninkertaistunut. Toimintaympäristön muutos yhdistettynä niukkoihin resursseihin on pakottanut ja pakottaa aiempaa enemmän priorisointiin ja viranomaisyhteistyöhön. Samanaikaisesti *toimitila- ja ICT-kulut nousevat jatkuvasti.*

Poliisitoiminnan kannalta tilanne on kestämätön, sillä lisärahoitustarpeet eivät kohdistu vain henkilöstöön, vaan kyse on kokonaisuudesta. Suorituskyky edellyttää kaikkien palasten kestävää rahoituspohjaa. Toimitila ja ICT-kulut on välttämätön kattaa.

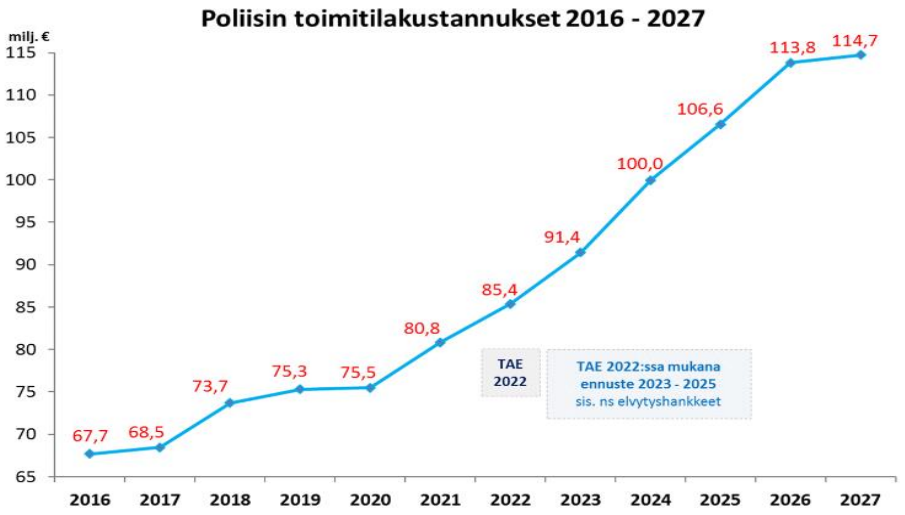
Jo 7.500 poliisimiehen htv-tasoon pääsemisen edellytyksenä on, että toimitiloihin ja ei-harkinnanvaraisiin ICT-menojen nousuihin saadaan esitetty rahoitus. Mikäli näihin ei saada rahoitusta poliisimiesmäärä tippuu selvästi alle 7.000.

Poliisin iso huolenaihe on vanha ja paikoin erittäin huonokuntoinen toimitilakanta. Poliisilla ei ole kaikilta osin käytössään hallitusohjelman ja sisäisen turvallisuuden selonteon tavoitteiden mukaisia terveellisiä, turvallisia ja toiminnallisesti tarkoituksenmukaisia toimitiloja. Poliisin toimitilat eivät myöskään laajalti vastaa toimintaympäristön ja poliisin turvallisuusmääräyksen edellyttämää turvallisuustasoa. Poliisin toimitiloja ei varsinkaan nykyisessä turvallisuusympäristössä voida pitää normaaleina toimistotiloina.

Poliisin toimitilahankkeiden pitkänaikavälin suunnitelmassa on toteuttamista odottamassa peräti 60 kokonaisuutta. Polisille aiemmin myönnetty rahoitus riittää näistä korkeintaan puolen edistämiseen. Poliisissa on yhä 12 sisäilmakohdetta, joista neljässä tilanne on niin huono, että poliisin henkilöstö on pitänyt työsuojelullisista syistä siirtää osin tai kokonaan väistö- ja väliaikaistiloihin.

Myös poliisin suorituskyvyn näkökulmasta tilanne on ongelmallinen. Työskentely epätarkoituksenmukaisissa ja poliisitoiminnan tarpeisiin huonosti soveltuvissa väistötiloissa heikentää toimintakykyä ja henkilöstön työhyvinvointia maan eri osissa ja etenkin eräissä suurissa kaupungeissa (mm. Oulu, Rovaniemi, Kuopio ja Vantaa). Keskeisin jarruttava tekijä asioiden saattamisessa parempaan tilaan on ollut jatkuva, pitkittynyt rahoituksen puute ja Poliisihallituksen esitysten menestymättömyys JTS-valmisteluissa ja -päätöksissä.

Poliisin olemassa olevasta rahoituskehyksistä ei toimitilahankkeiden aiheuttamaa vuokrannousua voida kattaa.

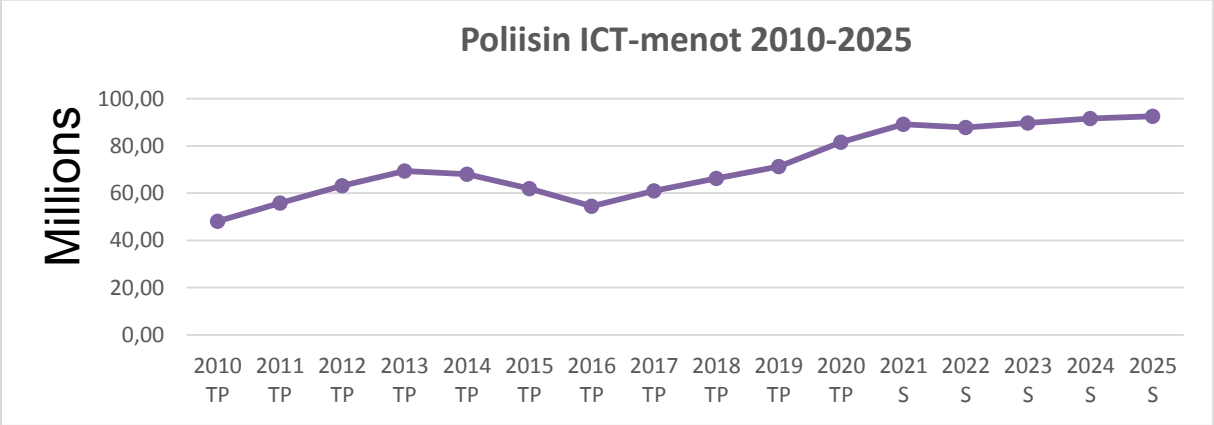

Taulukko 1. Poliisin toimitilakustannusten taso ja ennuste v. 2027 saakka.

Tietojärjestelmät ja ICT-kulut

Poliisi käyttää useita tietojärjestelmiä ja muita tieto- ja viestintäteknisiä palveluita, joiden on toimittava myös erityistilanteissa tietoturva ja tietosuoja huomioiden. Tämä on välttämättömyys, josta ei voida joustaa.

Poliisi joutuu sopeuttamaan suhteessa esitettyihin tarpeisiin keskitetyn rahoituksensa tasoa vuodelle 2022. Keskitetystä rahoituksesta maksetaan ICT-menot, ajoneuvohankinnat, muut keskitetyt hankinnat sekä merkittävät palvelusopimukset (Valtori ja Palkeet). Keskitettyä rahoitusta on leikattu suhteessa tarpeisiin jo vuodelle 2021. Vuoden 2022 tilanne näyttää haastavalta.

Taulukko 2. Poliisin ICT-menot v. 2010 lukien.[1]

[1] ICT-menot sisältävät kehittämishankkeet (pl. henkilöstökulut), ei-harkinnanvaraiset ICT-menot sekä muut kiinteästi tietohallintoon liittyvät palvelujen ostot ja hankinnat.

Digitalisaation kehittäminen

Yhteiskunnan digitalisoituessa digitaalisen tiedon määrä on moninkertaistunut. Poliisin strategisena tavoitteena on muun muassa ennalta estää rikollisuutta ja tuottaa nykyaikaisia, turvallisia ja kehittyviä paljeluja. Molemmat tavoitteet edellyttävät tietojohtoisuuden hyödyntämistä ja tietoverkoista saatavan tiedon turvallisuuden ylläpitämistä. Teknisten ratkaisuiden tulee tukea tehokasta suorituskykyä, tuottavuuden lisäämistä, liikkuvuutta ja työturvallisuutta sekä parantaa tietoteknisten palveluiden käytettävyyttä ja laatua läpileikkaavasti poliisin eri toimintaprosesseissa.

Poliisin on välttämätöntä vastata toimintaympäristön digitalisoitumiseen. Digitalisaation lisääminen on pääosin hankkeissa tapahtuvaa ICT-kehitystä, jossa toteutetaan eri lainsäädäntöuudistuksista tai EU-velvoitteista johtuvia toimenpiteitä. Poliisin hankemuotoiseen kehittämiseen on kohdennettavissa vuosittain n. 20 miljoonaa euroa, jonka lisäksi hankkeita rahoitetaan arviolta vuonna 2021 n. 5 miljoonalla eurolla ulkopuolista rahoitusta, kohdistuen pääsääntöisesti kansainvälisten velvoitteiden mukaisten muutosten toteuttamiseen tietojärjestelmissä. Tällä määrärahatasolla kehittämisessä voidaan keskittyä ainoastaan käynnissä olevien hankkeiden läpivientiin.

Uusia kehittämishankkeita voidaan käynnistää vain, jos niihin osoitetaan talousarviossa erillinen rahoitus. Näin siitä huolimatta, että poliisilla on merkittävästi kehittämistarpeita tietojärjestelmiin ja muihin ICT-palveluihin liittyen ja korjausvelka kasvaa jatkuvasti.

Tilanne on johtanut siihen, että käytännössä aitoon ja innovatiiviseen toiminnan ja palveluiden kehittämistyöhön ei ole voitu viime vuosina juurikaan osoittaa voimavaroja, vaan ne on jouduttu kohdentamaan pääsääntöisesti lainsäädäntö- tai EU-velvoitteiden täytäntöönpanotoimiin ja niiden vaatimaan tietojärjestelmäkehitykseen.

Yksi suurimmista haasteista onkin se, ettei poliisille ole osoitettu lainsäädännön velvoitteista aiheutuviin ICT -kehitystoimenpiteisiin ja edelleen ylläpitokuluihin niiden tarvitsemaa lisärahoitusta. Tilanne on tämä, vaikka rahoitustarpeet on tunnistettu jo säädösten valmisteluvaiheessa. Nykymalli ei voi jatkua – poliisin on välttämätöntä saada lainsäädännöstä johtuvaan pakolliseen kehittämiseen riittävä rahoitus, jotta edes lakiperusteinen ICT-kehittäminen kyetään kestävästi toteuttamaan.

Kokonaisuutena poliisin kehittämistoimiin kohdennettavissa oleva rahoitus on hyvin vaatimatonta suhteessa kehitystarpeisiin ja kehittämisestä saatavilla oleviin hyötyihin tai vertautuen vaikkapa puolustusvoimiin. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa kehittämistoimenpiteet aikataulullisesti venyvät tai järjestelmiä joudutaan ottamaan käyttöön vaiheessa, jossa ei ole voitu saavuttaa poliisin toimintaa tukevaa ja työmäärää vähentävää käytettävyyttä. Lopulta myös kustannustehokkuus kärsii. Viitattakoon tältä osin tarkemmin Poliisihallituksen asian O 48/2019 vp käsittelyn yhteydessä jättämään kirjalliseen lausuntoon.

Poliisin operatiivista toimintaa kehittävään ja tukevaan sekä työturvallisuutta lisäävään kehittämistyöhön tulisi tulevina vuosia kyetä panostamaan

nykyistä selvästi enemmän. Modernit työvälineet ja teknologiset ja automatisoidut ratkaisut sekä toimintaa aidosti tukevat tietojärjestelmät ovat edellytys poliisin voimavarojen tehokkaalle kohdentamiselle varsinaiseen vaikuttavaan poliisityöhön.

Poliisin ei-harkinnanvaraiset ICT-menot

Poliisin ei-harkinnanvaraiset ICT-menot tulevat kasvamaan kehyskauden loppuun menneessä vuoden 2021 tasosta. Poliisin toimintamenomomentille on siirretty pysyvästi STUVE-verkkopalvelumaksu (n. 4,7 milj. euroa vuonna 2022). Kustannukset kääntyvät nousuun, koska sopeutettavaa eli ns. ”löysiä” ei enää löydy ilman, että toimet vaikuttaisivat toimintaa heikentävästi – säästettävät kohteet on nyt säästetty. Jos säästötoimenpiteet nähdään edelleen pakottaviksi, niin seuraava askel on se, että vaikutukset ilmenevät suoraan joko palveluiden käytettävyydessä tai niiden laajuudessa.

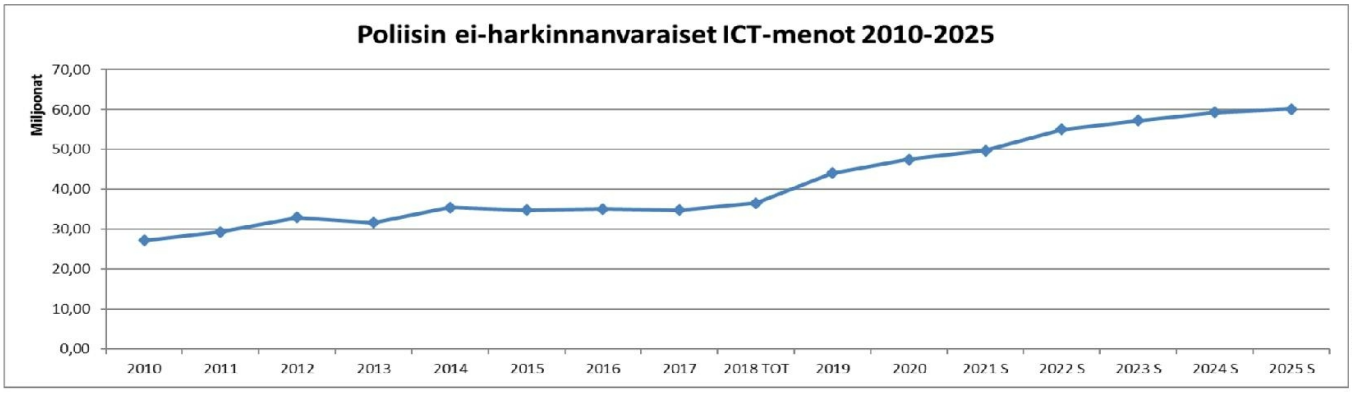
Huomioitavaa on, että ei-harkinnanvaraiset ICT-kulut kasvavat ylläpitokulujen myötä sitä mukaa, kun poliisi ottaa käyttöön uusia tietojärjestelmiä. Lisäksi poliisi on niin sanotun TUVE-lain mukaisesti velvoitettu käyttämään hallinnon turvallisuusverkon (TUVE) tieto- ja viestintäteknisiä palveluita. TUVE-ohjaus on säädetty valtiovarainministeriön vastuulle ja poliisilla on vain välilliset vaikutusmahdollisuudet TUVE-kustannusrakenteeseen. Poliisille TUVE-palveluista aiheutuva kustannus on kuitenkin lähes puolet poliisin ICT-kokonaiskustannuksista.

TUVE-ympäristön korotettu (mutta osittain vain suhteellinen) tietoturva sekä varautuminen aiheuttavat perustason ICT-palveluihin verrattuna merkittävän lisäkustannuksen.

Järjestelmien ylläpitokustannusta kasvattaa erityisesti viranomaisten yhteisen kenttäjärjestelmän (KEJO), poliisiasiain tietojärjestelmän (Vitja), digitaalisen tutkinta- ja tiedusteluaineiston toimintaympäristön (Timantti), sekä asetietojärjestelmän (Askel) tuotantokäytön alkaminen ja niiden siirtyminen ylläpitoon.

Tietojärjestelmien tietoturvan, tietosuojan ja jatkuvuuden kannalta merkittävä riski; tekninen korjausvelka on kasvanut suureksi ja sen kiinni kurominen aiheuttaa myös kustannusten nousua. Nämä sekä uusien tietojärjestelmien käyttöönoton edellyttämät TUVE-palvelut ja digitaalisessa muodossa olevan tiedon määrän kasvu aiheuttaa vuoteen 2025 mennessä arviolta 10,3 milj. euron kustannusnousun poliisille.

Taulukko 3. Poliisin ei-harkinnanvaraiset ICT-menot v. 2010 lukien

Hälytystehtävät

Kohdassa 3.6.6 on mainittu poliisin vuosittaisten hälytystehtävien määrän olevan n. 1 miljoonaa. Tämä pitää paikkansa, ja hälytystehtävien kokonaismäärä on pysynyt viime vuosina vakiona. Sen sijaan vuonna 2020 kotihälytystehtävissä oli 26 % kasvua. Korona-ahdistus ja huumeiden käytön kasvu näkyy. Toimintavalmiusaika on vuonna 2021 ollut 15.1 minuuttia ja A-tehtävillä 9.7 minuuttia. Poliisi priorisoi kiireellisten hälytystehtävien hoitoa ja niiden osalta toimintavalmiusaika on hyvällä tasolla, joskin alueellinen hajonta on paikoin suurta, kuten selonteossakin todetaan. Poliisin toimintavalmiusaikaan vaikuttavat tehtävämäärien lisäksi etäisyydet, käytetty aika ja poliisin toimipisteiden sekä poliisipartioiden sijoittuminen. Poliisi toimii tietojohtoisesti ja kohdentaa resurssejaan sinne, missä palveluiden tarve on suurinta. Näin ollen väistämättä tietyillä harvaan asutuilla alueilla avun saanti kestää kauemmin kuin kasvukeskuksissa.

Poliisin toimintavalmiutta harva -alueilla on pyritty turvaamaan paitsi resurssilisäyksin myös toimintaa kehittämällä. Yhtenä toimenpiteenä Lapin, Oulun, Pohjanmaan ja Itä-Suomen poliisilaitoksilla on otettu käyttöön HARVATURVA-toimintamalli. Mallissa poliisin näkyvyyttä ja toimintavalmiusaikoja harva-alueilla parannetaan tehostamalla poliisilaitosten rajat ylittävää yhteistoimintaa. Näkyvä poliisivalvonta vaikuttaa myös ennalta estävästi ja yleisestävästi alueelliseen turvallisuuden tunteeseen sekä parantaa ihmisten mahdollisuuksia asioida poliisin kanssa. Toimintavalmiuden rinnalla tulisi tarkastella myös tehtäväsidonnaisuutta, jota ovat kasvattanut erilaisten muotovaatimusten lisääntyminen myös kenttätyössä.

Tiedonvaihto ja yhteinen tilannekuva

Kohdassa 3.6.16 on todettu Suomen sisäisen turvallisuuden kannalta välttämätön huomio siitä, että tiedonvaihto, analyysikyky ja yhteinen tilannekuva ovat menestyksellisen viranomaisyhteistyön keskeisiä työkaluja.

Yhteiskunnalla on käytettävissään valtava määrä tietoa, jolla voitaisiin estää rikoksia ennalta tai edistää niiden selvittämistä. Erilaiset tiedon siilot kuitenkin estävät tai haittaavat tätä. Ne voivat olla juridisia, kulttuurisia, teknisiä, taikka osaamiseen tai tahtoon perustuvia. Poliisin toiveena on, että tiedonhankinnasta ja -käsittelystä säädettäisiin selkeämmin. Kyse on muun muassa julkisuuslaista.

Suurin huolenaihe koskee kuitenkin rikostiedustelua. Poliisin tulisi tarkkaan säännellyissä tilanteissa ja tarkoituksissa saada vakavien rikosten estämiseksi tarvittavaa tietoa jo astetta ennen kuin ketään voidaan perustellusti epäillä rikoksesta. Tämä koskee tilanteita, joissa on tunnistettu mahdollinen turvallisuusuhka. Jotta voidaan suojata jotakin ennalta, on tiedettävä, mitkä tekijät uhkaavat suojattavia oikeushyviä. Nyt näin ei ole - tässä on poliisin toimivaltuuksien keskeinen aukko. Poliisin tiedustelukyvykkyys ei voi rakentua muiden (kuten tiedusteluviranomaisten) varaan.

Koronaviruspandemian vaikutus sisäiseen turvallisuuteen

Selonteon kuvaus pandemian vaikutuksista sisäiseen turvallisuuteen on ansiokas ja realistinen, eikä sen sisältöihin ole sinällään lisättävää. Erikseen kuitenkin mainitaan, että kohdassa 3.7.14 on kuvattu hyvin tarve kehittää varautumista häiriötilanteisiin.

Lukuisten turvallisuustilanteiden hallinnasta saatujen kokemusten perusteella painotetaan, että huomiota olisi kiinnitettävä johto- ja toimintavastuiden selkeyteen, toimijoiden konkreettisen varautumisen parantamiseen, toimivaltuuksien kattavuuteen jo normaalioloissa, tiedustelu- ja tilannekuvajärjestelyihin, viestinnän koordinaatioon ja tehokkuuteen sekä kykyyn soveltaa olemassa olevia suunnitelmia ja toimintamalleja mahdollisesti yllättävissäkin tilanteissa.

Valtioneuvoston tasolla johtovastuun kohdalla on lisäksi syytä tunnistaa toisaalta poliittisen johtovastuun ja toisaalta operatiivisen johtovastuun rajapinta, mikä on myös lainsäädännössä ja kriisijohtamismallissa tietoisesti huomioitu. Valtioneuvoston tasolta ei ole syytä aiheetta kaventaa toimivaltaisten viranomaisten harkintamahdollisuuksia ja toimintavapautta.

Vaikka kriisioloissa tarvitaan luovuutta ja ketteryyttä, varautumiseen liittyvät toimet ja itse tilanteenhallinta, sekä johtamisjärjestelmä tulee sekä normaali- että poikkeusoloissa perustua samoihin periaatteisiin ja samoille toimijoille. Tärkeää on myös se, että viranomaisilla on mahdollisuus vahvistaa henkilöstöresurssejaan. Erikseen huomautetaan, ettei poliisilla ole reserviä. Reservipoliisia koskeva hallituksen esitys raukesi edellisellä hallituskaudella. Tarve ei ole kuitenkaan poistunut minnekään, päinvastoin.

Poliisin oman pandemiahallinnan osalta todetaan, että kun poliisi osana yhteiskuntaa kohtasi tuntemattoman yllättäen, oli kyettävä mukautumaan, sovellettava prosesseja ja toimintamalleja nopeasti ja tuloksellisesti. Samalla oikean tiedon ja analyysikyvyn merkitys nousi keskiöön. Johtaminen, poliisin yhtenäisyys ja strateginen kokonaiskuva korostui. Pandemia läpileikkasi poliisin kaikkea toimintaa.

Poliisi on toiminut epidemian aikana systemaattisesti ja ison kuvan strategiaansa toteuttaen. Resilienssiä on jälkikäteen tarkasteltuna ollut sekä organisaatio- että yksilötasolla. Kokonaisuutena koronapandemia on vaikuttanut poliisin työhön monella tavoin ja vaatinut venymistä. Haastavassa tilanteessa poliisin on onnistunut vastaamaan sitä kohtaan asetettuihin odotuksiin ja ennen kaikkea säilyttämään tärkeimmän strategisen pääomansa – luottamuksen – erinomaisella tasolla.

Pandemian seurausvaikutuksia ei olla vielä kaikilta osin nähty. Syrjäytymisen kasvu, huumeiden käytön lisääntyminen ja vaikutukset lapsiin ja nuoriin voivat heijastella vielä vuosien päähän ja näyttäytyä myös poliisin tehtäväkentällä. Se mitä teemme tänään lasten ja nuorten hyvinvoinnin eteen näkyy tulevaisuudessa. Tilanne edellyttää koko yhteiskunnan laajaa yhteistyötä – sisäisen turvallisuuden toimijat ovat tärkeässä roolissa osaltaan.

Erityisenä pandemiasta seuraavana huolenaiheena on huumausaineiden käyttö, joka on selvästi kasvanut pandemian aikana. Toisaalta käyttö ja liberalisoituneet asenteet huumeita kohtaan ovat olleet jo pitkää kasvussa. Perusmuotoisten huumausainerikosten määrä kasvoi vuonna 2020 noin 36 % ja jo vuonna 2019 lähes 30 %. Kaikissa huumausainerikoksissa oli vuonna 2020 kasvua 19,44 %. Käyttäjien määrät ja käyttömäärät ovat kasvaneet kaikissa ikäryhmissä, myös lasten ja nuorten keskuudessa. Huumeiden käyttö ja siihen liittyvien liitännäisrikosten yhteisvaikutukset ovat vakava sisäisen turvallisuuden haaste, joka näkyy poliisille päivittäin – koko valtakunnassa.

Jakso 4. Toimintaympäristön muutokset ja vakavat häiriöt

Jaksossa on erinomaisen realistisesti kuvattu tulevaisuuden keskeiset toimintaympäristön muutosvoimat ja niiden aiheuttamat sisäisen turvallisuuden uhat.

Poliisi näkee, että seuraavan viiden vuoden aikana:

Rikokset koskettavat yhä voimakkaammin tiettyjä haavoittuvia ryhmiä. Syrjäytymiskehitys on kansallisena haasteena, johon koronatilanne saattaa vaikuttaa jo lyhyellä aikavälillä. Ongelmat kasautuvat ja muun muassa yksittäiset toimijat ja moniongelmaiset nuoret ovat kasvavassa määrin sekä rikostentekijöinä että uhreina. Nuorten tilanne huolettaa laajasti juuri nyt, ja koronan seurannaisvaikutuksia siihen tulee seurata.

Arvojen polarisaatio ja segregaatiokehitys lisää jatkossa yleistä eriarvoistumista ja ruokkii muun muassa jengiytymistä, ääriliikkeiden houkuttelevuutta, terrorismin uhkaa ja poliittisen väkivallan kasvupotentiaalia. Ulkoparlamentaarinen väkivalta ja ulkoparlamentaalisten ääriryhmien keskinäinen vastakkainasettelu saattaa lisääntyä. Oma kysymyksensä on ilmastoaktivismin ja yleisesti yhteiskunnassa edistettäväksi katsottavien tavoitteiden eteen ponnistelevien ryhmien sisällä kehittyvä radikalisaatio sekä haasteet tähän vastaamiseksi.

Järjestäytynyt rikollisuus kasvaa, kansainvälistyy ja kovenee, sekä muuttaa olosuhteiden mukaan muotoaan.

Ilmoitettujen seksuaalirikosten määrä, lähisuhdeväkivalta ja huumausaineiden käyttö sekä niihin liittyvä rikollisuus lisääntyvät, silti vain osa tulee poliisin tietoon.

Datasta on tullut ja tulossa öljyn tilalle uusi maailmantalouden suhdanteita muuttava strateginen raaka-aine. Samalla verkossa tapahtuva ja verkkoa hyödyntävä – niin koti kuin ulkomainen – rikollisuus sekä kyberrikollisuus lisääntyvät ja kehittyvät nopeasti. Yksittäiseen rikosasiaan liittyvien asianomistajien määrä voi Vastaamon tapauksen tavoin nousta tuhansiin, jopa kymmeniin tuhansiin. Sensitiivisten tietojen vuotamisella voi olla laajoja seurauksia rikollisuuden eri muodoissa vielä vuosien päästä.

Yleisen keskustelun joukkomanipulointimahdollisuus lisääntyy ja vääristellyllä tiedolla voidaan mobilisoida massoja ja lisätä yleistä levottomuutta. Vihapuheen kasvu voi eskaloitua vihaisiksi teoiksi myös reaalimaailmassa.

Samalla poliisien kohtaaman vastustamisen ja siihen liittyvä väkivallan sekä maalittamisen arvioidaan lisääntyvän edelleen.

Isossa kuvassa poliisin tehtäväkentän perinteiset uhat pysyvät, mutta muuttuvat yhä monipuolisemmiksi – samaan aikaan kokonaan uudet uhat haastavat poliisia. Myös potentiaali yllättävälle, laajasti poliisin voimavaroja edellyttäville tapahtumille, jopa samanaikaisille sellaisille, kasvaa selvästi.

Poliisi on monessa turvallisuusuhassa keskeisin yhteiskunnan toimija. Erityisesti kun kyse ei ole enää uhista, vaan asioita aidosti tapahtuu.

Poliisin tulee kyetä osoittamaan enenevässä määrin voimavaroja ennalta estävään työhön ja tiedusteluun, toisin sanoen yhä tärkeämmäksi on tullut ennakoida ja ymmärtää ilmiöitä tai jopa estää niiden syntyminen tai ainakin eskaloituminen.

Kaupungistumisen etenemisen myötä kasvukeskukset kasvavat nopeasti, väestörakenne muuttuu ja maaseutu tyhjenee. Tämä vaikuttaa poliisin palvelurakenteen kohdennuksiin ja prioriteetteihin. Tietojohtoinen poliisitoiminta, virtuaalisten poliisipalvelujen kehittäminen ja digitalisaation sekä analytiikan hyödyntäminen on yhä välttämättömämpää.

Samanaikaisesti poliisin kiireellisten hälytystehtävien hoitaminen edellyttää poliisin paikalle menoa. Toimintoja joudutaan priorisoimaan kaiken aikaa. Priorisoinnin ja kehittämisen taustalla on keskeistä, että arjen turvallisuus ja enneltaestävyys koko valtakunnan alueella edellyttää poliisin näkyvyyttä myös kasvukeskusten ulkopuolella. Koneet eivät läheskään aina poliisityössä korvaa fyysistä läsnäoloa. Poliisi tarvitsee tekeviä käsiä ja ajattelevia päitä koko Suomeen. Tämä asettaa entistä suurempia vaatimuksia muun muassa resurssien kohdentamiselle, henkilöstön osaamiselle sekä välineistön ja lainsäädännön ajantasaisuudelle. Tiedon merkitys niin strategisella kuin operatiivisella tasolla korostuu.

Teknologinen tulevaisuus edellyttää poliisilta paitsi oman osaamisen lisäämistä myös teknologisen kehityksen huomioivaa lainsäädäntöä sekä oman robotiikan, automatisaation ja kyber- sekä erilaisten yhdistelmäuhkien vastatoimien kehittämistä.

Lainsäädännön osalta poliisilla on tarve kehittää mm. varautumisen sääntelykokonaisuutta (ml. reserviä), kybertoimivaltuuksia ja rikostiedustelua.

Tavoitteena tulee olla, että poliisin resurssit, välineet ja lainsäädäntö olisivat mahdollisimman hyvin tasapainossa toimintaympäristön, sekä poliisille asetettujen tavoitteiden ja odotusten yhtälössä. Nykyisellä kehyspäätöksellä tämä näyttää erittäin hankalalta vuodesta 2022 eteenpäin.

Terrorismi

Terrorismista on mainittu kohdassa 4.2.7. Sen osalta korostetaan, että kansallisen terrorismintorjunnan strategian mukaisesti poliisilla on päävastuu terrorismin torjunnasta. Poliisi on kehittänyt terrorismin torjunnan valmiuksiaan ja osaamistaan 2000-luvun alkupuolelta lähtien. Painopisteenä on ollut

operatiivisen vasteen kehittäminen terrori- ja muiden väkivaltatekojen tehokkaaksi pysäyttämiseksi. Samanaikaisesti on kehitetty väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin tunnistamista sekä ennalta estävää toimintaa arkimaailmassa ja sosiaalisessa mediassa.

Poliisilla on korostunut rooli terrorismin torjunnan ennalta estävässä toiminnassa terroristiseen toimintaan liittyvien kohdehenkilöiden luokittelussa sekä tiedonvaihdossa.

Terroristisen toiminnan ennalta estäminen edellyttää aktiivista tiedonvaihtoa ja toiminnan koordinoimista eri viranomaisten kesken. Yhdessä tekeminen ja keskitetty tilannekuva luo pohjan myös myöhemmälle tietojohtoiselle operatiiviselle toiminnalle, josta sisäisen turvallisuuden osalta vastaa ensisijaisesti poliisi. On huomattavaa, että poliisi antaa vasteen kentällä, jos terrorismiteko realisoituu käytännössä, sekä suorittaa sitä koskevan tutkinnan. Tämä ei kuulu tiedusteluviranomaisille.

Jakso 5. Suomi maailman turvallisimpana maana vuonna 2030

Jaksossa on kuvattu ja linjattu toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että Suomi on maailman turvallisin maa vuonna 2030.

Turvallisuus valtion ydintehtävänä ja poliisien määrä

Kohdassa 5.1 on todettu, että sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen on yksi tärkeimmistä valtion ydintehtävistä. Tähän liittyen korostetaan, että poliisi on olemassa ihmisiä, ei itseään varten. Suomen tekeminen maailman turvallisimmaksi maaksi vaatisi tuntuvia taloudellisia lisäpanostuksia poliisin toimintamenoihin eräiden muiden Pohjoismaiden ja Euroopan maiden mallin mukaisesti.

Poliisimiesten määrässä ja poliisitoiminnassa on kysymys valtion ydintehtävistä, joiden oikeusvarma ja riittävä hoitaminen on julkisen talouden kokonaisuudessa mahdollista suhteellisesti varsin pienin taloudellisin lisäpanostuksin. Kyse on myös turvallisuuskentän sisäisistä priorisoinneista. Kun poliisi kohtaa pääosan (uusistakin) uhista ensivasteena, on sen toimintakyvyn riittävyyden takaaminen omiaan vähentämään tilanteiden eskaloitumista muiden turvallisuusviranomaisten tehtäväkentälle.

Poliisi ei itse päätä määrärahoistaan, vaan joutuu mukautumaan ja elämään muiden tekemien päätösten mukaan. Nykyinen kehystilanne tulee väistämättä näkymään myös toiminnassa, jo nykyisellä priorisoinnilla tehtäviä jää ajamatta, tutkinta-ajat venyvät, toimitilat rapistuvat ja kehitystyötä koskeva velka vain kasvaa. Poliisissa ollaan erityisen huolissan siitä, miten henkilöstä jaksaa kasvavien paineiden ja vähennysten yhtälössä.

Lopulta poliisi selviää aina sillä määrällä mikä sille annetaan, mutta selviääkö Suomi, jos poliisien määrää jälleen lasketaan? Surullista on, jos yli 5 vuotta kestänyt suotuisa kehitys mm. poliisien määrän lisääntymisenä nyt katkeaa.

Viestinnästä

Kohdassa 5.4.3 on todettu, että turvallisuustoimijoiden viestinnässä otetaan huomioon yhteiskunnallinen viestintäympäristö entistä vahvemmin.

Aktiivinen, avoin ja yhtenäinen viestintä on myös poliisin keskeinen strateginen tavoite. Poliisissa viestintä on suorituskyky ja osa johtamista. Toimintaympäristön medialisoituminen ja somedialisoituminen edellyttävät viranomaiselta näkyvyyttä, läsnäoloa ja vuorovaikutusta eri julkisuuden areenoilla ja foorumeilla.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvissa akuuteissa tilanteissa sekä eri rikosilmiöissä vaaditaan välitöntä kykyä varoittaa ja estää rikoksia ennalta. Viestinnällä voidaan lisätä poliisitoiminnan vaikuttavuutta myös laajemmin esimerkiksi turvallisuuden tunnetta horjuttavan disinformaation oikaisemisella tai yhteiskunnan turvallisuustilanteen arvioinnilla.

Neljä viidestä (79%) suomalaisesta kokee, että heidät pidetään ajan tasalla yhteiskunnan tärkeimmistä turvallisuusuhista ja annetaan ajantasaisia tietoja kriiseissä erittäin tai melko hyvin. (Poliisibarometri 2020). Sidosryhmistä kaksi kolmesta (66 %) on sitä mieltä, että poliisi osallistuu omaan toimintakenttäänsä liittyvään julkiseen keskusteluun erittäin tai jokseenkin näkyvästi (Sidosryhmätutkimus 2020).

Poliisiin on perustettu valtakunnallinen operatiivinen viestintäryhmä, joka tukee kaikkia poliisiyksiköitä myös virka-ajan ulkopuolella. Johdon toimintaa tuetaan yhteiskunnallinen viestintä -hankkeella (POL-2021-51129). Sidosryhmätyön tueksi kehitetään vaikuttajaviestinnän konseptia. Poliisi on mukana viisivuotisessa Hyvin sanottu -kampanjassa, jolla tuetaan sovinnollisuutta ja hyvää keskustelukulttuuria Suomessa. Verkkopalvelu poliisi.fi on uudistettu. Siellä asiakasta sinutellaan ja palvelut ovat saavutettavia. Viestinnän vuosisuunnitelmassa määritellään ennalta estävän teemat, jotka koskevat kaikki poliisiyksiköitä.

Sisäasiainhallinnossa on edelleen mahdollista yhdenmukaistaa ja tehostaa viestintään liittyviä menetelmiä, järjestelmiä, mittareita ja niihin liittyvää osaamista.

Poliisin läsnäoloa ja näkyvyyttä vahvistetaan heikoimman palvelutason alueilla

Kohdassa 5.5.1 on todettu, että poliisin läsnäoloa ja näkyvyyttä vahvistetaan erityisesti alueilla, joissa on heikoin palvelutaso. Sekä edelleen kohdassa 5.6.1, että poliisin vasteaikojen kohtuullisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota enimmäisvasteaikaselvityksen mukaisesti, ja poliisitoimessa vuonna 2020 aloitettua tietojohtoista voimavarojen kohdentamista heikoimman palvelutason alueille jatketaan.

Tältä osin todetaan, että poliisin resursointi erityisesti harvaan asutuilla ja haastavan palvelutason alueilla pyritään säilyttämään hyvällä tasolla. Keskeistä on tietojohtoisuus; palveluita on pakko kohdentaa sinne, missä avun tarve on suurin. Samalla huomautetaan, yhden poliisipartion lisäys 24/7 toimintaan vaatisi 14 poliisimiehen lisäyksen. Jo pelkästään heikoimman toi-

mintavalmiusajan alueiden ensivasteen parantaminen vaatisi useiden kymmenien miljoonien eurojen pysyvän määrärahalisäyksen poliisille. ”Valvonta- ja hälytystoiminnan tila” -selvityksen toimenpidesuositusten toimeenpano-ohjelma on laadittu ja pantu täytäntöön vuoden 2020 aikana.

Rasismin vastaisuus

Kohdassa 5.5.3 on todettu, että viranomaisten osaamista kohdata erilaisia vähemmistöjä sekä rikosten ja onnettomuuksien uhreja on kehitettävä.

Tältä osin alleviivataan, että yhdenvertaisuuteen ja etnisyyteen liittyvissä kysymyksissä on tehty viime vuosina poliisissa paljon työtä. Poliisissa on otettu käyttöön muun muassa yhdenvertaisuus ja asiakkaan kohtaaminen -verkkokurssi, joka on pakollinen kaikille poliisissa työskenteleville. Tavoitteena on laajentaa henkilöstön ymmärrystä yhdenvertaisuudesta, viharikollisuudesta ja vähemmistöistä.

Eri taustoista tulevien hakeutuminen poliisitehtäviin

Kohdassa 5.5.4. on todettu, että eri taustoista tulevien ihmisten hakeutumista muun muassa poliisitehtäviin edistetään.

Poliisissa on nähty jo pitkään tärkeäksi, että viranomaisten luottamuksen ja toimintaedellytysten varmistamiseksi poliisi on ”läpileikkaus kansasta". Poliisin opiskelijarekrytointistrategioissa on korostettu monimuotoisuuden tavoitetta 1990-luvulta lähtien – tuolloin tavoiteltiin naisten määrän kasvattamista. Viimeisimmässä strategiassa vuonna 2017 erityisryhminä nostettiin maahanmuuttajataustaiset, ruotsinkieliset ja naiset.

Monimuotoisen opiskelijarekrytoinnin edistäminen on yksi Poliisiammattikorkeakoulun tulostavoitteista. Asian edistämiseksi on muun muassa selvitetty vetovoimatekijöitä ja esteitä eri kieli- ja kulttuuritaustoista tulevien nuorten poliisiopintoihin, sekä parhaita rekrytointikäytänteitä. Analyysiin pohjaavat toimenpiteet ovat käynnissä.

Samalla on hyvä huomata, että poliisin opiskelijavalinta perustuu säädösten linjaamiin hakuvaatimuksiin ja valintaprosessiin, jotka ovat samat kaikille hakijoille. Myös tämä on osa yhdenvertaisuutta.

Tunnistamme ja torjumme kansallisen turvallisuuden uhkia

Tiedustelutieto

Kohdassa 5.8.3 on todettu varmistettavan, että tiedustelutieto tavoittaa oikea-aikaisesti kaikki kansallisen turvallisuuden suojaamiseen osallistuvat toimijat ja tukee perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä viranomaisten ja yhteiskunnan normaalia toimintaa.

Tavoite on Suomen kokonaisedun kannalta välttämätön. On selvää, että muun muassa tehokas ja turvallinen operatiivinen toiminta edellyttävät tiedonvaihtoa tiedustelu- ja lainvalvontaviranomaisten välillä matalalla kynnyksellä molempiin suuntiin. Jo tiedustelulakien valmisteluvaiheessa poliisi

on tuonut esiin huolia muun muassa niin sanotun palomuuripykälän soveltamisen, tiedonvaihdon ja koordinaation turvaamisen näkökulmista. Nyt kun uusi tiedustelulainsäädäntö on ollut voimassa lähes kaksi vuotta, voidaan johtopäätöksenä todeta, että tiedonvaihdon kehittämistä on perusteltua jatkaa edelleen.

Tiedustelun näkeminen pelkästään esimerkiksi sotilas- ja siviilitiedustelun varaan rakentuvana ei ole riittävää. Suomen turvallisuutta ja yhteiskunnan varautumista on kehitettävä kokonaisuutena yhdistämällä toimivalla tavalla voimassa oleva – ja kehittämistä vaativa – rikostorjuntasäännöstö siviili- ja sotilastiedustelulakeihin.

Poliisi tarvitsisi myös oman tiedustelukyvykkyytensä tueksi selkeämpää lainsäädäntöä. Rikostiedustelulainsäädännön tarpeesta on todettu edellä.

5.10. Laadukkaat palvelut edellyttävät riittäviä voimavaroja

Jaksossa on kuvattu julkisen talouden suunnitelmakauden 2022–2025 realismi, mutta samalla hyvin korostettu, että Suomen säilyttäminen tulevaisuudessa maailman turvallisimpana maana edellyttää panostusta sisäisen turvallisuuden laadukkaisiin palveluihin ja osaavaan henkilöstöön. Poliisien henkilötyövuosimäärää nostetaan hallitusohjelman mukaisesti. Tällä parannetaan poliisin läsnäoloa heikomman palvelutason alueilla sekä ihmiskauppa-, talous- ja IT-rikosten torjuntaa, ja lisätään erityisesti nuoriin kohdistuvaa ennalta estävää toimintaa.

Kaikki jaksossa mainitut tavoitteet ovat kannatettavia ja niitä koskeviin huomioihin ja kustannustarpeisiin on vastattu paljolti jo edellä asianomaisissa kohdissa. Kokoavasti todetaan, että poliisien määrää tulisi nostaa pitkäjänteisesti huolehtien ensisijaisesti poliisin perustoiminnan edellytysten turvaamisesta.

Selonteossa on painotettu muun muassa harva-alueiden poliisipalveluja, ihmiskauppa-, talous ja IT -rikosten torjuntaa sekä erityisesti lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa ennalta estävää toimintaa. Nämä kaikki ovat tärkeitä kokonaisuuksia, mutta eivät korjaa poliisin perustoiminnan, kuten esimerkiksi päivittäisrikostorjunnan selvää aliresursointia tai poliisin näkyvän valvonnan vähenemistä. Yksittäisen toiminnon lisäresursointi voi heikentää toiminta-edellytyksiä toisaalla, jos resurssilisäyksiä ei tehdä kokonaisuus huomioiden.

Henkilötyövuosien määrää lisätessä tulisi huomioida henkilöstön kokonaismäärän lisääminen pistemäisten ja poliittisesti ohjattujen lisäresurssikohdennusten sijaan, jolloin myös tehtäviin, joissa ei tarvita poliisivaltuuksia, voitaisiin palkata siviilitaustainen henkilö ja vapauttaa siten poliisikoulutuksen saaneet tehtäviin, joissa poliisin toimivaltuuksia tosiasiallisesti tarvitaan.

On myös vielä kerran korostettava, että yksistään henkilöstön määrän lisäys ei riitä, vaan poliisilla on oltava käytössään riittävä ja ajantasainen kalusto, välineet ja varusteet sekä toimintaa tukevat ja tehostavat tietojärjestelmät ja teknologiset ratkaisut niin operatiivisen toiminnan kuin tutkinnan tarpeisiin.

Ajoneuvot

Kohdassa 5.10.5 on todettu, että muun muassa poliisin perusajoneuvokaluston ylläpitäminen ja uudistaminen edellyttävät riittävää resursointia. Kohdassa 5.10.11 on todettu, että toimitilojen ja kaluston uudistamisella on merkittävä vaikutus ilmastotavoitteiden saavuttamisessa.

Tältä osin korostetaan, että poliisin ajoneuvokaluston vaihtovelka on jo mittava – noin 27 miljoonaa euroa. Vaihtovelka tarkoittaa tilannetta, jossa ajoneuvokanta vanhenee ja sitä joudutaan ylläpitämään pidempään kuin teknisen käyttöiän puolesta olisi kustannustehokasta. Teknisen käyttöiän ylittyminen aiheuttaa nousevia huolto- ja korjauskustannuksia, jotka edelleen kuluttavat uushankintaan käytettävissä olevaa rahoitusta.

Nykyisellä noin 10 miljoonan euron vuotuisella rahoituksella poliisin ajoneuvokaluston vaihtovelka kasvaa edelleen. Ajoneuvorahoitus tulisi nostaa noin 15 miljoonaan vuodessa, jotta vaihtovelan kasvu saataisiin pysäytettyä.

Olisi myös hiilijalanjäljen pienentämistavoitteiden mukaista uudistaa poliisin ajoneuvokalustoa siten, että poliisi voisi siirtyä nykyistä nopeammassa tahdissa vähäpäästöisiin tai päästöttömiin ajoneuvoihin. Ladattaviin ajoneuvoihin siirtymisen mahdollistamiseksi poliisilla on suunnitelma, jolla ladattavien ajoneuvojen latausverkko saadaan rakennettua operatiivisen toiminnan vaatimalle tasolle vuoteen 2025 mennessä. Rakennustyön kustannukset ajanjaksolle 2022–2025 ovat noin 3,7 miljoonaa euroa.

Lisärahoituksen saamatta jäämisestä seuraisi tilanne, jossa poliisi joutuisi suorituskyvyn varmistamiseksi todennäköisesti palaamaan ajoneuvohankinnoissa suurelta osin perinteiseen dieselkalustoon. Tähän pakottaa sekä ajoneuvorahoituksen matala taso, että erityisesti se, ettei poliisi voi hankkia ladattavaa ajoneuvokalustoa, ellei sillä ole käytössään kattavaa ja häiriöttömästi toimivaa latausverkkoa.

Poliisien määrä vuonna 2030

Selonteon lopuksi on eksplisiittisesti ilmaistu, että Suomeen tarvittaisiin 8.200 poliisia vuonna 2030.

Koska selonteossa määritetään sisäisen turvallisuuden tavoitteet ja kehittämisen suunta alkaneelle vuosikymmenelle eduskunnan edellyttämällä tavalla, muodostaa tämä kirjaus tärkeän lähtökohdan poliisitoiminnan kehittämiselle tuleville vuosille.

3 Yhteenveto

Sisäiseen turvallisuuteen liittyvien palveluiden tuottaminen on teknologisesta kehityksestä huolimatta tulevaisuudessakin ihmistyövoimaa vaativaa. Palvelujen ylläpitäminen ja kehittäminen koko Suomen alueella edellyttää riittävää, oikein kohdennettua rahoitusta henkilöstömenoihin, toimitilamenoihin, kalustoon ja ICT-järjestelmiin, sekä henkilöstön ammatillisen osaamisen jatkuvaa kehittämistä.

Vain riittävällä henkilöstömäärällä palvelut kyetään tuottamaan tehokkaasti, yhdenvertaisesti ja saavutettavasti kaikkialla Suomessa. Toimitilojen ja kaluston uudistamisella on merkittävä vaikutus työturvallisuudessa, työhyvinvoinnissa, toiminnan tehokkuudessa, sekä ilmastotavoitteiden saavuttamisessa.

Uuden teknologian hyödyntäminen monipuolisesti ja ennakoivasti vapauttaa henkilöstöresursseja kohdennettavaksi uusiin velvoitteisiin ja hillitsee kustannuspaineita. Digitalisoituvassa maailmassa poliisin on väistämättä kehitettävä ratkaisuja, joilla teknologiaa, robotiikkaa ja automatisaatiota voidaan hyödyntää. Siksi kokonaisrahoituksessa tulee varmistaa riittävyys toimintakyvyn turvaamiseksi, jotta poliisi voisi jatkossakin turvata kaikkia, kaikkina aikoina.

Lopuksi todetaan, että mikäli tarvittavaa rahoitustasoa ei pystytä turvaamaan kehyskaudelle, htv-määrä kääntyy jo vuoden 2021 jälkeen laskuun muiden pakollisten menojen tason noustessa. Henkilöstövaltaisella toimialalla menoja ei pysytä sopeuttamaan laskevaan rahoituskehykseen ilman henkilöstömäärän sopeuttamista.

Suurin menojen nousu lähivuosina tapahtuu toimitilamenoissa, joissa kustannustason nousu on 15 milj. euroa vuoden 2020 tasosta jo ilman uusia toimitilahankkeita. Kehyskauden alussa kaluston korvausinvestointeihin on riittävä rahoitus, mutta taso laskee alle 10 miljoonaan euroon vuonna 2024. ICT-järjestelmäkehityksen ja -ylläpidon menot kasvavat ennen kaikkea sekä kansallisten että EU-velvoitteiden voimaantulon ja täytäntöönpanon myötä.

Jo nykyisen htv-tason edellyttämän rahoitustason turvaamisella poliisi pystyisi ylläpitämään toiminnan tason keskeisimmillä osa-alueilla.

Poliisi-htv:n nostaminen 8.200 tasolle edellyttäisi yleiseksi tavoitteeksi asetettua 10 % lisäystä suurempaa nostoa poliisin rahoitustasoon vuoteen 2030 mennessä.

Jakelu Eduskunnan hallinto- ja turvallisuusjaosto / sanna.turpeinen@eduskunta.fi